

**ЗАКОННІСТЬ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ
ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ТА ВПРОВАДЖЕННЯ**

КИЇВ • ЮСТІНІАН • 2004

ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ

ББК 67.0
3-19

Відповідальний редактор:

С.В. Бобровник — кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

Рецензенти:

В.Ф. Сіренко — член-кориспондент НАН України,
Є.Ф. Назаренко — професор, доктор юридичних наук.

Протокол № 4 від 18 березня 2003 р. засідання Вченої ради Інституту
Протокол № 3 від 20 березня 2003 р. засідання Вченої ради університету

Законність: теоретико-правові проблеми дослідження та впровадження. — К.: Видавництво «Юстиніан» 2004. — 216 с.

ISBN 966-8257-07-3

В монографії аналізується широке коло питань щодо науково-теоретичних проблемам законності, сучасного стану та перспектив її розвитку в Україні. Особлива увага приділена аналізу поняття та сфер прояву законності, її гарантій, ролі сучасного пра-ворозуміння у формуванні її наукової основи, значення порівняльно-правового методу у дослідженні законності та розвитку її ідей у громадянському суспільстві. Серед сучасних практичних аспектів законності досліджені її особливості у пост-соціалістичних країнах, проблеми правової діяльності та тлумачення як засобів зміцнення правопорядку, вияву законності у сфері прав та свобод особи та її сучасні проблеми у сфері державного управління.

Розрахована на викладачів, студентів юридичних вузів, аспірантів, науковців, практичних працівників та широке коло читачів, яких цікавлять проблеми законності та правопорядку.

ББК 67.0

ISBN 966-8257-07-3

© Видавництво «Юстиніан», 2004

ВСТУП

В юридичній літературі законність завжди розглядається як складне та багатопланове соціальне явище, що характеризується різноманітністю зв'язків та впливає на широкий спектр суспільних відносин економічного, політичного, ідеологічного, соціально-культурного та правового характеру. Саме у цьому виявляється її соціальна значимість і цінність.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених проблемам законності, до числа дискусійних належить навіть визначення цього поняття. Аналіз різноманітних дефініцій, що зустрічаються у науковій літературі, надає можливість визначити два напрямки концептуальних підходів до розуміння законності. Перший напрямок пов'язаний з аналізом її прояву, другий - зі ступенем поширеності на всі сфери суспільних відносин як універсального явища чи на певну галузь (сферу) відносин як своєрідного поняття, що має своєрідний вияв саме у цій сфері.

Значна кількість авторів визначають законність як об'єктивну соціальну потребу, яка є усвідомленою суб'єктами і знаходить свій ідеологічний вплив у правовому принципі, вимозі, адресованій всім учасникам суспільних, відносин, що орієнтує їх на необхідність чіткого та неухильного дотримання положень правових приписів. При цьому законність розглядається як загальноправо-вий принцип, що визначає основи функціонування сучасної демократичної держави, правової системи з метою забезпечення захисту прав особи та підтримки правопорядку в державі. Саме вимога здійснювати правові вимоги покладається в рівній мірі на державу, на її органи, посадових осіб, громадян та їх об'єднання. Вимогами законності є не лише дотримання і виконання положень закону, а й захист прав та законних інтересів всіх суб'єктів і необхідність їх відновлення у випадку порушень. І хоча нині діюча Конституція України прямо не закріплює і не формулює принципу законності, в цілому ряді статей він міститься як необхідна універсальна вимога функціонування нормативно-правових актів (ст. 8), реалізації прав та свобод громадян (ст. 3), діяльності держави (ст. 1), функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 19).

Універсальний характер законності виявляється, таким чином, у закріпленні цього принципу конституційно та залежності реалізації всіх інших закріплених у праві принципів від чіткого дотримання та виконання відповідних норм права.

Разом із тим в науковій літературі законність визначається не лише як загальноправовий, а і галузевий принцип права. І, незважаючи на те що деякі автори заперечують проти можливості аналізу законності саме як галузевого принципу, ми вважаємо, що саме в різноманітних сферах

правової діяльності законність отримує свій особливий вияв. Тому законність в універсальному та галузевому значенні співвідноситься як загальне та особливе. Діюча Конституція України закріплює законність як принцип діяльності місцевих державних адміністрацій на відповідній території (ст. 119) та засаду судочинства (ст. 129).

Стосовно до конкретних галузей права принцип законності набирає певної специфіки. В юридичній літературі законність визначається також як метод державного керівництва суспільством. Однак це визначення є дискусійним, оскільки призводить до ототожнення законності та правової діяльності; значно розширює зміст законності, включаючи правотворчий та правореалізаційний процеси; характеризує законодавство як невід'ємний елемент законності. Як певна альтернатива формальному підходу до розуміння законності в юридичній літературі останніх років, деякими авторами розвивається ідея правозаконності, якою є вимога дотримання не будь-яких, а лише правових законів. Ця ідея, безумовно, має важливе раціональне зерно, оскільки не викликає сумніву той факт, що використання державою у процесі регулювання суспільних відносин «неправових» законів знаходиться у повному протиріччі з ідеєю природного права та гуманістичним характером сучасного законодавства.

Аналіз згаданих підходів до визначення законності свідчить не про відсутність єдиного методологічного підходу до визначення цієї категорії, а підкреслює її багатоплановість та соціально-правовий характер. У зв'язку з цим правильною вважається позиція ряду вчених, які зазначають, що у процесі визначення законності неможливо протиставляти законності діяльність по дотриманню законів, метод законності, режим законності, рівно як і неможливо виробити комплексне визначення законності шляхом механічного об'єднання різнопланових дефініцій.

Таким чином, аналіз категорії «законність» відбувається за такою схемою: принцип законності — метод законності — режим законності, що, власне, і визначає наукову і практичну значимість цієї категорії.

Ця монографія є спробою дослідити загальноправові особливості законності через характеристику аспектів їх прояву, гарантій, впливу праворозуміння на дослідження законності. Серед практичних аспектів втілення законності є визначення її особливостей у постсоціалістичних країнах, характеристика правової діяльності як засобу зміцнення законності, забезпечення законності у сфері прав і свобод людини, особливостей законності в державному управлінні.

